

“Күөх Боллох бэлэхтэрэ” Улахан бөлөх оҕолоругар аралдытыы

Сыала: Уу иччитин Күөх Боллобу оонньуу нөнүө билиһиннэри, оҕо-этин сиинин сайыннары.

Соруктара:

- Оҕолору оонньуу нөнүө эт – хаан өттүнэн эрчийи;
- Олонхо тылын - өһүн билиһиннэри, истэ үөрэти;
- Сиэри – туому өйдөтүү;
- Уу иччитин туһунан өйдөбүлү биэри;
- Олонхо ис хоһоонунан араас хамсанылары үөрэти;
- Күөл балыктарын билиһиннэри;
- Эттиктэр быыстарынан, синньигэс ыскамыайка үрдүнэн хаамтарыны, куобахтаан эттиктэн эттиккэ ыстаныны, үрдүгү ойууну чингэтэн хатылаан үөрэти;
- Сиһи көнөтүк тутта сылдьарга үөрэти;
- Уу улахан суолталаабын өйдөтүү;
- Олонхоҕо Орто дойду хайдах айыллыбытын, айылбаҕа туох барыта иччилээбин, сиэри-туому тутуһалларын өйдөтүү;
- Айылбаҕа харыстабыллаах сыһыаны иити.

Туттулар матырыяаллар: 7 устуука сахалы саахымат көбүөрдэр, ыскамыайка, халлаан күөбэ танас – уу имитацията, балыктаах күөл макета (соболор), 2 күөгү, 2 тымтай, музыкальной сопровождение: сахалы сэргэх музыка, айылба тыаһа; 3 харыйа, дулбалар макеттара, 7 устуука алаады, хорон оттор макеттара, 6 балыксыттар жилеттара, төбөлөрүгэр – бандана, искусственной күрүлгэн, балык-точилкалар, харысхаллар, ноутбук.

Эрдэ барбыт үлэ: Олонхо, Үс дойду, күөл уонна кини балыктарын туһунан бэсиэдэлэр.

Уобаластар алтыһыылара: эти-хааны сайыннары (физическое развитие), тыл-өс сайдыта (речевое развитие), билии-көрүү (познавательное развитие), бодоруһуу (коммуникативное развитие).

Дьарык хаамыта:

1. Кириитэ (Сахалы музыка тыаһыыр)
 - Үтүө күнүнэн, оҕолоор! Бу “ _____ ” детсадка наһаа үчүгэй, бэрээдэктээх оҕолор бааллар диэбиттэрэ. Мин кинилэри көрдүү сылдьабын. Бу олороллор эбит дии. Наһаа да үчүгэй оҕолор! Мин энигини кытта оонньуу кэлиим. Билсиһиэххэин (билсиһэллэр). Мин _____ диэммин. Оҕолоор, миигин кытта Олонхо дойдутугар күүлэйдии барсыаххытын баҕарабыт дуо? (оҕолор хоруйдара). Олонхоҕо хас дойду баарын билэбит ди, ааттаталаан эрэ (оҕолор хоруйдара).
 - Сөп, маладьыастар, Олонхоҕо үс дойду баар: Үөһээ дойду, Орто дойду, Аллараа дойду. Оҕолоор, Орто дойду айыллыбытын хамсанан-имсэнэн көрдөрүөххэ эрэ. Олбохтору ылан олоруобун эрэ. Миигин истэбит уонна үтүктэбит.
2. Олонхо хамсаныылара – эрчиллиилэр.

Орто дойду айыллыгыта

Обонньор барахсан
Уотун иннигэр
Уна атабынан
Оллоон кэбистэ,
Хоппо ытыһынан
Кулгаах батганна

1. Иннэ-кэннэ биллибэт
Киэн куйаар ортотугар
Биир кыракый
Таас оҕото
Төкүнүйэ-бөкүнүйэ
Сылдыбыгыта үһү.

Сиһи көнөтүк туттан олоруу.

1-4 төбөнү эргитиһи;

5-8 төттөрү кэлиһи

2. Ол таас,
Үрдүк айыылар ыйаахтарынан
Сараадыа үллэн
Билинни киэбигэр
Диэри улаатан
Сир шара буолбут.

Сиһи көнөтүк тутуу.

1-4 икки илиинэн улахан төгүрүк оноруу;

5-8 төттөрү түһэри (4 төгүл)

3. Ол сири
Ойболоон тахсар
Уоттаах күн сылышпыт

Тобукка олоруу

1-4 унаттан ханас иннэри түһүү;

5-8 төттөрү түһүү (4 төгүл)

4. Курулуу-харылыы сүүрдэр
Көнүс үрэхтэр устубуттар.

Тобукка туруу,

Тарбахтары холбоон долгун оноруу (4 төгүл)

5. Үлүскэннээх сүүрүктээх
Үтүө өрүстэр устубуттар.

Тобукка олоруу,

Илиини быластаан

Долгун оноруу (4 төгүл)

6. Ол кэннэ от-мас үүннүн диэн,
Батгаатахха маталдьыйбат
Хара буору томточчу купшуттар.
От-мас силис тардыбыт.

Илиини көнөтүк уунан умса сытыы.
Илиини-атабы тэнгэ чиккэтии (4 төгүл)

7. а) Адаархай лабаалаах
Тулларыттабас хатырыктаах
Тиит мастар үүммүттэр.

Илиини иннигэр көнөтүк уунан умса сытыы.
Илиини, тарбабы адаарытан туруу
Төттөрү түһэрии (2 төгүл)

- б) Дэбигирэс-илибирэс сэбирдэхтээх
Тэтин мастар киэргэппиттэр.

Илиини, тарбабы илибирэтэн туруу,
Төттөрү түһэрии (2 төгүл)

8. Хонуутугар хорофор муостаабы
Мунньубуттар.
Сыһытыгар сыспай сиэллээби
Дэлэппиттэр.

Түөрт атах буолан туруу:

1. Уна илиини өрө көтөбүү.
2. Ханас илиини өрө көтөбүү.
3. Уна атабы кэннин диэки тэбии.
4. Ханаһынан оноруу. (2 төгүл)

9. Күөллэригэр көмүс хатырыктаабы
Собо балык ыамын ыппыттар.

Тобукка олоруу
Илиилэрбит тарбахтарын сыһыары тутан хамсатыы (4 төгүл)

10. Халлааныгар көтөр кынаттаабы
Ыппыттар.
Кылдыылаах харахтаах,
Кырыылаах тумустаах,
Кырааскалаах атахтаах,
Кынталдьыйбыт быһыылаах
Кыталык кыыл.

Тобугу үөһэ тардан,
Илиини имигэстик сапсынан хаамыы. (4 төгүл)

11. Ойууругар кыыл арааһын
Олохтообуттар.

Биир сиргэ туран эрэ ойуоккалааһын, сүүрүү (кыылы үтүктүү)

12. Ити курдук сиздэрэй айылҕа анаан онорон,
Көхсүттэн тэһииннээх күн улууһун дьонун
Олохсуппуттара үһү.

Салгыны муннунан эҕирийи.

Салгыны айабынан эҕирийи. (4 төгүл)

3. - Оҕолоор, биһиги бу хамсанан-имсэнэн тугу көрдөрдүбүт? (оҕолоор хоруйдара).
Саамай сөп, олонхо дойдутун – орто дойду айыллытын көрдөрдүбүт. Оҕолоор,
Орто дойдуга туохтар бааллар эбит? (Оҕолоор хоруйдара). Онтон күөллэригэр
туохтар бааллар эбит? (оҕолоор хоруйдара). Саамай сөп, балыктар, биһи көмүс
хатырыктаахпыт сахалар былыыр-былыргыттан сөбүлүүр аспыт. Эһи дьоннот
балыктааччылар дуо? (оҕолоор хоруйдара). Биһиги күөллэрбитигэр ханнык
балыктар үөскүүлэрий? (оҕолоор хоруйдара). Оҕолоор, балыкты барыаххытын
баҕарабыт дуо? (оҕолоор хоруйдара). Чэ оччоҕо билигин бу жилеттары бары
кэтэбит, дьиннээх балыксыттар курдук буолабыт, уонна суолбутугар турунабыт.
Оҕолоор, айылҕаҕа, тыаҕа, алааска табыстаахпытына хайдах сылдыахтаахпытый?
(оҕолоор хоруйдара). Маладьыастар. Чэ эрэ айаннаатыбыт. Биһи суолбут көнө
буолбат сибикилээх, араас мэхэйдэри туораан күөлбүтүгэр тийиэхтээхпит.
4. а.) Көрүн эрэ оҕолоор, бу биһиги харыйалардаах тыаҕа кэллибит.
Оҕолоор, сиспитин көнөтүк тутабыт, илиибитин өттүктэрбитигэр уурабыт уонна
харыйалар быыстарынан атаахпыт төбөтүнэн эрийэ-буруйа хаамабыт.
Маладьыастар.
б.) Оҕолоор, бу үрэххэ кэллибит. Үрэҕи тугунан туоруубутуй? (оҕолоор
эһиэттэрэ). Илиибитин туора тутабыт, сиспит көнө, сэрэнэн биирдии биирдии бу
далаһанан туоруубут. Наһаа да хорсун оҕолоор! Олох куттамматтар эбит.
в.) Дьэ эрэ, оҕолоор, аны бу хорон оттору үрдүлэринэн ойон туоруубут.
Маладьыастар. Бу бүтэһик түһүмэхпит кэллэ.
г.) Дулҕаттан дулҕаҕа куобахтыгы ыстанан барабыт.
5. (Ноутбукка презентация көрдөрөөһүнэ)
- Оҕолоор, дьэ күөлбүтүгэр кэллибит. Айылҕаҕа туох барыта иччилээх диэбиһпит
ди. Ол курдук Уу эмиэ иччилээх. Эһиги Уу иччитин билэбит? (Оҕолоор
хоруйдара). Уу иччитин аата Күөх Боллох тойон диэн. Кини ууга баар
харамайдары, балыктары бас билэр, харыстыыр, араначчылыыр. Уу иччитэ ууну
киртиттэххэ, бөбү-саҕы бырахтаахха хомойор. Оҕолоор, уу туох туһалааҕый?
(оҕолоор хоруйдара). Маладьыастар. Оҕолоор, билигин күөлү алаадынан
аһаахпыт уонна көрдөһүөхпүт, “Уу иччитэ Күөх Боллох тойон көмүс
хатырыктааххыттан күндүлүүргэр көрдөһөбүт”. Оҕолоор, аны тэннэ
көрдөһүөххэин: “Уу иччитэ Күөх Боллох тойон көмүс хатырыктааххыттан
күндүлүүргэр көрдөһөбүт”.
6. - Аны билигин “Балыксыттар” диэн оонньоохпут, билигин икки хамаандаҕа
арахсабыт, үстүү буолабыт. Уонна мин саҕалаатыбыт диэтэхпинэ хамаандалартан
биирдии биирдии сүүрэн тийэн биирдии балыгы хаптарарыт, уонна бу
тымтайдарга хаптарарыт балыктарытын угабыт. Чэ эрэ саҕалаатыбыт.
7. Маладьыастар, бары соболору хаптардыбыт, үөрдүбүт-көттүбүт ди, оҕолоор.
Билигин сынньана таарыйа кыракый күрүлгэни көрө барыаххайын. Көрүн эрэ,
оҕолоор, уубут олус туһалааҕын ааһан , көрөргө-истэргэ олус кэрэ, эмтээх,
дуоһуйууну аҕалар, сынньатар, уоскутар күүстээх. Наһаа үчүгэй ди, оҕолоор!
(оҕолоор хоруйдара).

8. Чэ эрэ, оџолоор, балыктаах тымтайдарбытын ильдэ дьиэлиэххэйин. Уаай, бу Уу иччитэ Күөх Боллох үчүгэй да оџолор диэн эһиэхэ бэлэх онорбут дии, көрүн эрэ. Уонна бу сэтинньи ый - Байанай ыйын бэлиэлээх харысхаллары бэлэхтиирбин көнүллээн.
9. - Оџолоор, бүгүннү дьарыкпытын төһө сөбүлээтигит? Саамай ордук тугу өйдөөн хааллыгыт? Оџолоор, бу аралдытыыттан тугу сананы биллигит? (оџолор хоруйдара). Олонхо тылын-өһүн билистибит, орто дойду айыллытын хамсанан көрдөрдүбүт. Уонна араас мэхэйдэри туораатыбыт, Уу иччитин кытта билистибит, айылбаба, күөлгэ сылдьан сиэри-туому тутуһуохтаахпытын өйдөөтүбүт ди, балыктаатыбыт. Маладьыастар, мин бүгүн эһиэхэ кэлэн күүлэйдээбиппиттэн наһаа үөрдүм, дуоһуйууну ылым, оџолоор, көрсүөххэ диэри!